

LAUSUNTO LUONNOKSESTA HALLITUKSEN ESITYKSEKSI LAIKSI VALTION TUTKIMUS- JA KEHITTÄMISTOIMINNAN RAHOITUKSESTA VUOSINA 2024–2030

Diaarinro: VN/1364/2022

Esityksen mukaan tutkimus- ja kehittämistoimintaan (T&K-toimintaan) tarkoitettuja valtuuksia ja määrärahoja lisättäisiin valtion budjetissa tasaisesti vuosittain niin, että niiden määrä vastaisi 1,2 prosenttia bruttokansantuotteesta v. 2030. Laissa säädettäisiin myös valtion tutkimus- ja kehittämistoiminnan rahoituksen pitkäaikaisen suunnitelman laatimisesta. Kun huomioon otetaan koko julkinen sektori sekä yksityinen sektori, uudistuksella tavoitellaan tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiomenojen (TKI-menojen) neljän prosentin osuutta bruttokansantuotteesta vuoteen 2030 mennessä.

Tieteentekijät pitää esitystä TKI-rahoituslaiksi erittäin tarpeellisena ja tervetulleena. Hallituksen esityksen mukaan ”T&K-rahoituksen ennakoimattomuus on yksi Suomen TKI-järjestelmän heikkouksista”. Toivomme, että TKI-rahoituslaki tuo tähän tilanteeseen helpotusta. Riittävällä rahoituksella on mahdollista luoda pitkäjänteistä näkymää tutkijoille Suomessa ja samalla lisätä suomalaisen tutkimusympäristön kansainvälistä vetovoimaa. Tutkimussektori on viime vuosina onnistunut kansainvälisissä rekrytoinneissa erittäin hyvin, mutta pitovoimaa puuttuu. Väittelyn jälkeiseen postdoc-tutkijanuravaiheeseen liittyy niin paljon epävarmuutta ja uranäkymien puutetta, että tutkijakoulutuksen suorittaneita ihmisiä siirtyy jatkuvasti enemmän pois tutkimussektorilta ja muuttaa Suomesta pois. On tärkeää, että Suomi on houkutteleva ympäristö niin suomalaisille kuin ulkomaalaisille tutkijoille.

Tieteentekijät kannattaa tasapainoista TKI-järjestelmää, jossa eri toimijoiden, kuten yliopistojen, ammattikorkeakoulujen, yritysten ja julkisyhteisöjen ymmärretään täydentävän toisiaan ja olevan tärkeitä kokonaisuuden osia. Samalla on kyettävä vähentämään rahoituksen projektiluontoisuutta ja ylikireää kilpailua sekä vahvistamaan tutkimuksen vapautta. Tutkimusrahoituksen suuntaaminen erilaisten rahoitusinstrumenttien lisäksi yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen perusrahoitukseen mahdollistaisi sellaista laaja-alaista ja vapaata ajattelua, jota tarvitaan TKI-järjestelmän pohjaksi. Myös tutkimuslaitosten viimeisen kymmenen vuoden aikana voimakkaasti laskenut perusrahoitus edellyttää korjaustoimenpiteitä. Rahoituksen lisääntyessä on tärkeää huolehtia siitä, että uranäkymät yksittäisten tutkijoiden kohdalla selkeytyvät ja työsuhteita vakinaistetaan määrätietoisesti.

Riittävästä TKI-rahoituksesta hyötyy myös koulutusjärjestelmämme, joka perustuu kaikilla koulutusasteilla tutkimukseen. Väestön korkea koulutustaso edistää sivistystä, vakaata yhteiskuntaa ja innovaatioiden syntymistä. Ilman korkealaatuista ja hyvin resursoitua tutkimusta ei ole korkealaatuista koulutusta.

Suomessa on oltava työntekijöitä, jotka pystyvät hyödyntämään kaikkea saatavilla olevaa tietoa. Tohtoreilla on tähän kaikista parhaat edellytykset, ja tohtoreiden työllistymistä kaikille sektoreille pitäisikin edistää aktiivisesti. On huomioitava, että niin koulutuksen kuin tutkimuksenkin vaikutukset näkyvät vuosien, joskus vuosikymmenten viiveellä. Tämä korostaa rahoituksen ja politiikkatoimien pitkäjänteisyyden merkitystä entisestään.

Kiinnitämme kriittistä huomiota siihen, että esityksessä yksityisten TKI-investointien jäädessä jälkeen tavoitellusta 2/3:n osuudesta (n. 2,7 % bruttokansantuotteesta) myös julkisten TKI-panostusten lisäästä olisi mahdollista supistaa. Julkiset panostukset T&K-toimintaan ovat erityisen tärkeitä silloin, kun yksityiset panostukset eivät vastaa

tavoitetta. Pidämme tärkeänä, että tällaisessa tilanteessa julkisia TKI-menojen lisäyksiä voidaan ennemmin kohdentaa uudelleen kuin pienentää. Tätä uudelleenkohdentamista ei ole kuitenkaan syytä määritellä lain tasolla liian tarkkarajaisesti koskemaan ainoastaan yksityisen sektorin tutkimus- ja kehittämistoimintaa. Tällainen rajausta on tarpeettoman kapea, eikä se toteuta parlamentaarisen TKI-työryhmän linjaamia periaatteita TKI-järjestelmän kehittämiseksi. Erityisesti kokonaisvaltaisuuden periaate jää tällaisessa rajauksessa paitsioon.

Esityksen mukaan supistuva BKT supistaisi myös valtion TKI-menoja. Tämäkin mekanismi toimii vastoin tavoitetta. TKI-menojen prosentuaalista osuutta kansantaloudesta on pikemminkin syytä nostaa, jos kansantalous romahtaa. Vuonna 2008 alkanut finanssikriisi, koronakriisi ja Venäjän hyökkäys Ukrainaankin ovat osoittaneet, että taloudessa voi tapahtua merkittäviä muutoksia hyvin lyhyelläkin aikavälillä. Tällaisissa tilanteissa korostuu tarve ylläpitää korkeaan osaamiseen perustuvaa, uudistuskykyistä yhteiskuntaa.

TKI-rahoituslain on suunniteltu tulevan voimaan vuoden 2023 alussa ja sen vaikutus alkaisi vuonna 2024. On tärkeää, että jo vuoden 2023 panostukset ovat neljän prosentin rahoitusuralla. Kun uudistuksella tavoitellaan ennakoitavuutta, olisi tämän tavoitteen vastaista, jos T&K-toiminnan panostukset vuonna 2023 jäisivät vajaiksi. Lisäksi esityksen mukaan vuoden 2023 taso määrittäisi vuosien 2024–2030 rahoitusuran, mikä edelleen korostaa tarvetta asettaa taso jo ensi vuonna riittävän korkealle.

TKI-rahoituksen suunnitelmaan aiotaan kirjata rahoituksen suuntaamisen peruslinjaukset sekä T&K-rahoituksen päälinjaukset. Tieteentekijät pitää tärkeänä, että suunnitelman lähtökohtana pidetään parlamentaarisen TKI-työryhmän laatimia periaatteita. Toivomme

suunnitelmalta konkreettisia toimia tutkijanurien ennakoitavuuden ja pitkäjänteisyyden lisäämiseksi.

8.8.2022

Tieteentekijöiden liitto

Toiminnanjohtaja Johanna Moisio, HT

Erityisasiantuntija Maija Mattila, YTT